

nyelv stb.). Az egyházi iskolák tehát infrastrukturális és szellemi erőforrás szempontjából is ezeknek a szakoknak a felvállalására vannak felkészülve. Ez a tendencia, illetve ennek felerősödése nem csak a magyar kisebbségi középfokú oktatás amúgy is elméleti súlypontját erősíti, hanem a kisebbségi oktatás állami-felekezeti szakadását/megoszlását is előidézhetheti.

A felekezeti oktatás jogi keretének lehetősége tehát az állami-felekezeti megoszlás, a belső egyensúlyteremtés mérlegelését is felveti, akár az állami iskolák-felekezeti iskolák kettősségében, akár a jelenlegi állami iskolák túlnyomó többségű felekezeti alakulásában gondolkodunk.

Fóris-Ferenczi Rita

A vallásoktatás a posztszocialista Oroszországban (1999–2004)

Alkotmányos és jogi keretek

A vallási szervezetek oktatási tevékenysége

Az 1996. évi Szövetségi törvény a non-profit szervezetekről és módosításai alapján a vallási szervezetek non-profit szervezet lehetnek. A nem állami oktatási intézmények e törvény, valamint a 1992-es *Oktatási törvény* alapján működhetnek.

A vallási szervezeteknek jogukban áll létrehozniuk olyan felsőfokú, szakképesítést nyújtó oktatási intézményeket, melyek megfelelnek az állami intézményekkel szemben támasztott követelményeknek. Minderről az *Oktatási törvény*, a *A lelkiismereti szabadságról és a felekezetekről szóló törvény*, valamint a *A felsőfokú és a felsőfok utáni szakmai továbbképzésről szóló törvény* rendelkezik.

A felekezeti, civil szervezetként regisztrált, felsőfokú vallásoktatást folytató intézményeknek (egyházi oktatási intézményeknek) jogukban áll állami akkreditációt kérniük a törvényben meghatározott módon.

A teológusképzés szabályozása

A szövetségi törvények szerint az állam köteles együttműködni és támogatást nyújtani a vallási szervezetek jótékony tevékenységéhez, valamint a társadalmilag jelentős kulturális és műveltségterjesztő programok, rendezvények szervezéséhez.

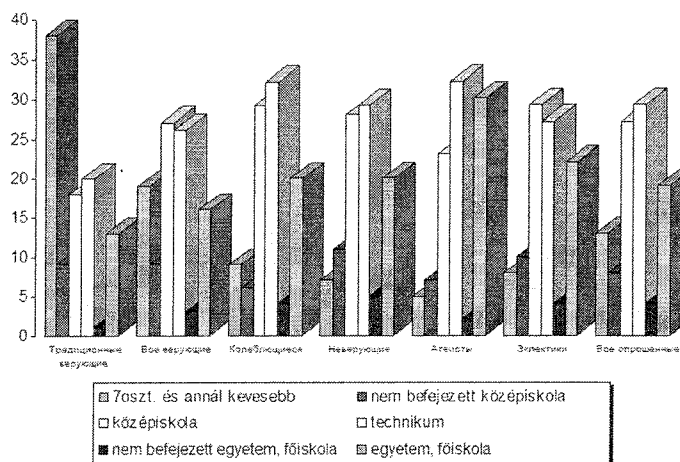
Az állami támogatás egyik példája az Orosz Ortodox Egyház teológiai képzése. A felsőfokú teológusképzésről *A tudományról és az állami tudomány- és technikapolitikáról* szóló szövetségi törvény rendelkezik. A hallgatók tanulnak vallásfilozófia történetet, stúdió-munka szólnak az egyházi intézményekről, az egyház kulturális örökségéről (az egyházi művészetről, az egyházi írásosság bizonyítékairól, az egyház oktatási és a tudományos kutatói tevékenységéről). A diákok hallgatnak egyházjogot, vallástörténetet és történelmet. Foglalkoznak a ma létező különböző tanítások és vallási szervezetek közötti kapcsolatokkal.

A teológia szakot az Orosz Föderáció felsőfokú szakképzésnek ismerte el 1993-ban, de az oroszországi szakképzésért felelős kabinet csak felsőfokú továbbtanulásra felkészítő szakirányként akkreditálta.

Egyházi oktatási intézmények Oroszországban

Mindenekelőtt érdemes megemlíteni azt, hogy a hagyományosan vallásosak a hívők legkevésbé képzett csoportját alkotják (1. ábra)

1. ábra: A különböző vallású társadalmi csoportok legmagasabb iskolai végzettsége (1999)

Forrás: K. Kaariainen, D. Furman kutatása alapján. Vallásosság az 1990-es években Oroszországban. In: Régi templomok, új hívők: a posztszovjet Oroszország vallásos öntudatra ébredése.

Vajon az egyházián vallásosak nem érdekeltek abban, hogy vallásos oktatásban részeseüljenek? Kétségkívül érdekeltek. Az orosz nép vallás iránti érdeklődése, valamint a hívők növekvő száma arra enged következtetni, hogy vallásos öntudat kivétel a hétköznapi életünk különböző területeire, többek között az oktatásra is.

A hittan iskolai oktatása

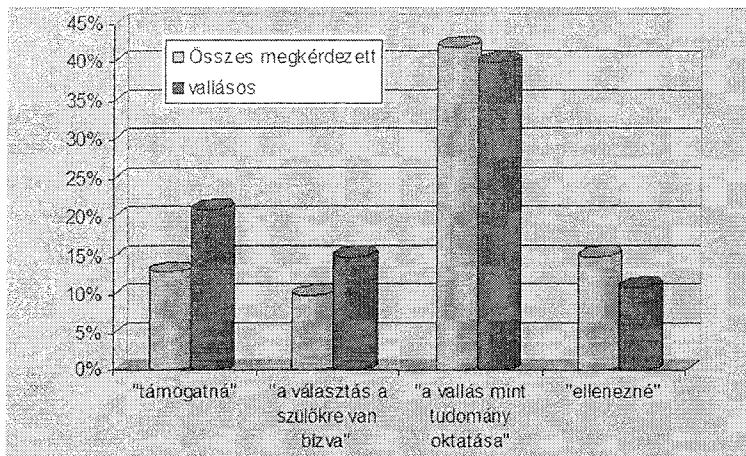
1999-ben a megkérdezettek 13 százaléka (a hívők 21 százaléka) támogatta a pravoszláv hit alapjainak tanítását. A szülők 10 százaléka (a hívők 15 százaléka) helyeselte az iskolai vallásoktatást, és 42 százaléka (a hívők 40 százaléka) a vallás mint tudomány oktatását. Mindenfajta vallásos oktatás ellen volt 15 százalék (a hívők 11 százaléka) (2. ábra).

A szülők többsége elutasítja az orosz iskolákban folytatott hittanoktatást, és csupán a vallás mint tudomány oktatását fogadja el. Az aggodalom mögött a klerikális fenyegetéstől való félelem áll, amely jelen van az orosz társadalomban, és amelyről ma sok tudós és közéleti személyiség is beszél.

A pravoszláv egyház tervei szerint az iskolai vallásoktatás a tanulók hívővé nevelését kívánja szolgálni, ami ellentmond az orosz államiság világi elveinek. A „Pravoszláv kultúra alapjai” című tantárgy bevezetéséről szóló viták az elmúlt néhány év során sem csendesültek el. A társadalom megosztott. Egy része azt állítja, hogy a vallásoktatás nem más, mint hittanóra vagy vallástan. Ezen tárgyak segíthetik a tanulókat, hogy objektív tudást szerezzenek a vallásról, hozzájárulnak ahhoz, hogy jobban megértsék a különböző nézeteket valló, különféle kultúrához tartozó embereket, és ennek következtében segítik a nemzeti és a vallási tolerancia fejlődését. A társadalom másik fele – amely az Orosz

Pravoszláv Egyház véleményét osztja – úgy véli, hogy a felekezeti sokféleség aláássa Oroszország ortodox alapelveit.

2. ábra: A kötelező ortodox vallásoktatás társadalmi megítélése (1999)

Forrás: K. Kaariainen, D. Furman kutatása alapján. Vallásosság az 1990-es években Oroszországban.
In: Régi templomok, új hívők: a posztszovjet Oroszország vallásos öntudatra ébredése.

A vallásoktatás a felsőoktatási intézményekben: a teológia szak

A 2004/05-ös tanévben teológia szakot és szakirányt Oroszország 29–24 állami és 5 magán-felsőoktatási intézményében oktatnak.

1. táblázat: A teológia oktatása az orosz felsőoktatási intézményekben a 2004/2005. tanévben

Felsőoktatási intézmények	Állami	Nem állami	Összesen
Akkreditált intézmények	19	5	24
Akkreditáció előtt álló intézmények	5	0	5
Összesen	24	5	29

Az ortodox teológia keresett szak lett az orosz felsőoktatási intézményekben. Emellett fontos még megemlítenünk, hogy jelenleg több mint kétszáz keresztény oktatási intézményt tartanak számon közép- és felsőfokon. Ezek közül mintegy 120 a különféle protestáns egyházakhoz tartozik.

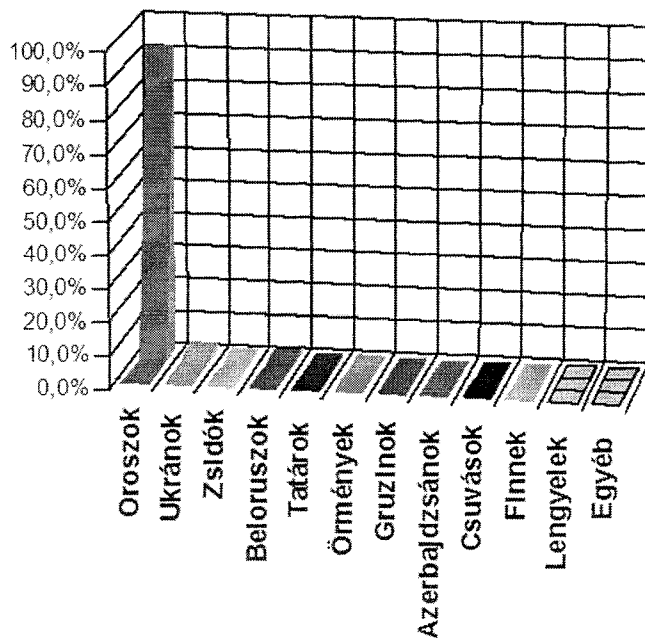
Szentpétervár esete

Ahhoz, hogy a mai Oroszország felekezeti és kulturális hátterét minél teljesebben tanulmányozhassuk, az észak-nyugati régió fővárosának, Szentpétervárnak példáját mutatjuk be.

Az 1703-ban alapított városban ma közel 130 nemzetiség él, amelyeket a 3. ábra mutat be. Legjelentősebb nemzetiség az orosz, a 8,2 százalékot kitevő egyéb nemzetiségek között legnagyobb az ukrán, a zsidó és a fehérorosz. A többi nemzetiséghez tartozók arányszáma elenyésző.

3. ábra: Szentpétervár nemzetiségi összetétele

Forrás: <http://gov.spb.ru/day/religion>

A 4. ábrán Szentpétervár hivatalos portáljáról származó adatokat mutatunk be, hogy a város vallási képét megvilágítsuk. A megnevezett felekezetek között első helyen található az Orosz Ortodox Egyház tömörülései, ezt követi az Evangélikus Egyház, majd az ún. „ötven-naposok” (pjatyigyestatnyiki). Feltűnő az egyéb kategóriába sorolt vallási szervezetekhez tartozó közösségek száma, amely még az ortodox egyházakhoz tartozókét is meghaladja.

A vallásos szervezetek száma Pétervárott 1998 és 2002 között 15-ről 346-ra növekedett. Ez a nagy arányú növekedés arra enged következtetni, hogy igen fontos beszélünk a vallásos oktatás kérdéséről.

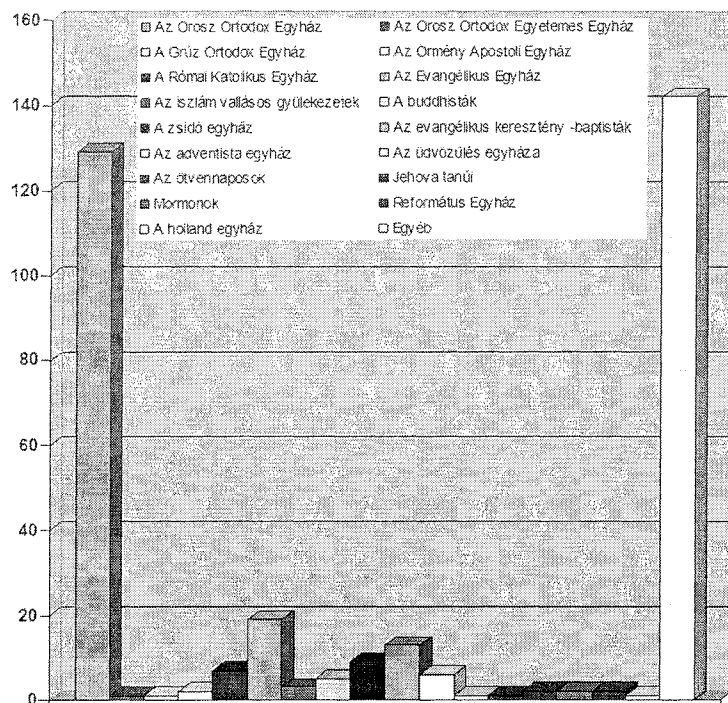
A Nemzeti Szociális Kutatóközpont 2002-ben végzett kutatást a szentpétervári fiatalok vallásosságáról. 460 egyetemi és főiskolai, illetve felsőfokú szakképzési intézmény hallgatóit kérdezték meg. Az eredményt az alábbi ábra tartalmazza.

A megkérdezettek közül csupán 1,9 százalék él vallásos életet az egyház tanítása szerint, betartva az egyházi előírásokat. 56,5 százalékuk hisz Istenben és maga módján vallásosnak tartja magát, de nem jár templomba, és nem fogadja el az egyház tanításait. A válaszadók 20,5 százaléka hisz a teremtéstörténetben, 21,1 százalékuk ateista.

Befejezés

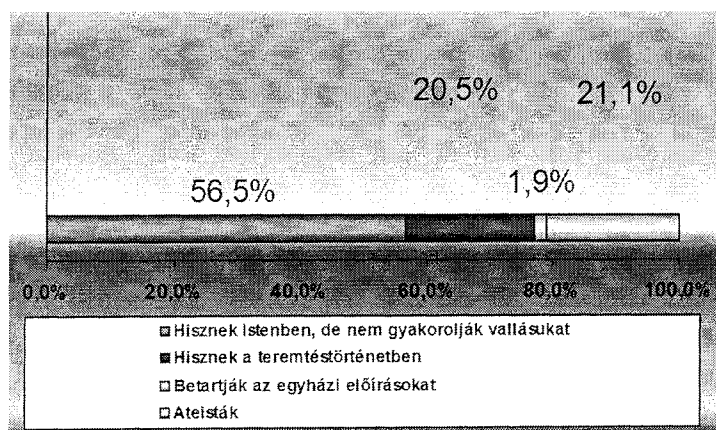
Oroszországban sok olyan oktatási intézmény létezik, mely felekezeti és nem felekezeti vallásos oktatást biztosít. Egyik típus sem tekinthető törvényellenesnek abban az esetben, ha az oktatás egy általános tárgy keretében folyik. A végzős diákok mind a teológus, mind a vallásánár képzésben államilag elismert oklevelet kaphatnak. Egyfajta ellentét

4. ábra: Szentpétervárott működő vallásos szervezetek (2002)

Forrás: <http://gov.spb.ru/day/religions>

5. ábra: Szentpétervár fiataljainak vallásossága (2002)

Forrás: Klineckaja N. V.: A vallásosság Szentpétervár fiataljai körében. In: Vallásos helyzetkép ÉNy-Oroszországban és a balti államokban. 96.

húzódik a teológus és a vallástanár szakok között. Ez mindenek előtt abban nyilvánul meg, hogy míg az első esetben egy egyház tanításáról van szó, addig a vallástan nem kötődik egyházhoz. Az állami elismerés ellenére a képzésről ma is társadalmi vita folyik.

A kutatások eredményei arról tanúskodnak, hogy a hívők továbbra is a lakosság legkevésbé művelt rétegét képezik (az ateistákkal ellentétben, akik viszont a társadalom legképzettebb hányadát alkotják), és kevés fiatal gyakorolja vallását. Kérdés, hogy a teológusképzés segíti-e majd a vallásos társadalmi csoportok műveltségi szintjének, képzettségének emelkedését? Hasznos lesz-e ebben tekintetben a vallásoktatás bevezetése a közoktatási intézményekben, vagy épp ellenkezőleg társadalmi szinten elidegenedést, a vallástól való eltávolodást vált ki az emberekből? Milyennek kell lennie a vallásos oktatásnak, konfeszionálisnak vagy nem konfeszionálisnak? Úgy véljük, hogy ezen kérdések megoldása hosszú évek során valósulhat meg. Jelen pillanatban az alkotmány a mérvadó, valamint az a tény, hogy az orosz társadalom sokféle felekezetűnek tekinthető.

Marina Vorobjova

(Fordította: Barta Ágnes)

Ukrán ortodox papi szeminaristák nézet- és értékrendszere

A kilencvenes évek elején bekövetkezett demokratikus fordulat Ukrajnában az egyházi szféra gyors fejlődését eredményezte, és elősegítette az egyházi oktatási intézmények számának növekedését. Ukrajna vallási ügyekért felelős kabinetjének 2005. évi statisztikai adatai alapján Ukrajnában közel 10 ezer kollégium és 173 egyházi oktatási intézmény működik. Különböző felekezetekhez tartozó és különféle szintű oktatási intézményekről van szó, az általános iskolától a felsőfokú intézményekig. Az intézmények mintegy negyede a kereszténység ortodox ágához tartozik. Ez új helyzetet teremtett az egyházi oktatásban, ami indokoltá teszi a kérdés tudományos vizsgálatát.

Az ortodox oktatás a múltban fontos összetevő volt az ukrán nép vallásosságának formálásában. A sok évszázados pravoszláv nevelés hagyományát 1917-ben szakították meg. Az egyház most teszi első lépéseit az újjászületés útján, és eközben rengeteg problémával találkozik. A szovjet korszakban egyetlen egyházi oktatási intézmény működhetett Ukrajna területén, az Odesszai Pravoszláv Szeminárium. A posztkommunista szekularizált állam most arra törekszik – bár nem mindig következetesen –, hogy felújítsa az ortodox egyháznak és iskoláinak működését. Az egyház tudatában van annak, mennyire fontos számára az oktatás, ezért célul tűzte ki az 1917-es forradalom előtti egyházi oktatási intézményrendszer helyreállítását. Mindeközben azonban nem mindig számol a társadalmi változásokkal, többek között a mentális, kulturális, nemzeti realitásokkal.

A megújulás folyamatát átélő pravoszláv oktatás ma Ukrajnában egy sor specifikus jellemzőt, problémát, tendenciát mutat. Elsőként került elő az egyházi és állami oktatás különbözősége. Vitás kérdéssé vált a nevelés tárgya, alanya, iránya, tartalma a szekularis világban. Mindezen kérdések konkrétan jelentkeznek az egyházi oktatás tartalmi, formai, strukturális problémáinak vizsgálatakor. Az ortodox teológiai tanulmányok iránti érdeklődés jelentősen megnövekedett. Problémát jelent viszont, hogy a papi hivatást sokan csak a megélhetés biztonsága miatt választják. Mára a teológia végre bekerült az oktatott tudományok közé, és ezen a területen is szakemberek képzése folyik. De mivel az ortodox papképzés oktatásának szempontrendszere, módszertana nem kidolgozott, egyetlen pravoszláv egyházi oktatási intézmény sem kapott állami elismerést. Így a pa-